

Asia: VN/35482/2024

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä eduskunnalle uudeksi Ahvenanmaan itsehallintolaiksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Domstolsverket har enligt lag till uppgift att se till att domstolarna (inklusive Ålands förvaltningsdomstol) kan utöva dömande makt på ett högklassigt sätt och att domstolarnas förvaltning är effektivt och ändamålsenligt organiserad. Domstolsverket avger ett utlåtande i ärendet enligt sina lagstadgade grundläggande uppgifter om de föreslagna ändringarnas möjliga konsekvenser för domstolsväsendets resurser.

Av regeringens proposition med förslag till en reform av lagstiftningen om förvaltningsdomstolarnas sammansättning (RP 103/2026 rd) framgår det att Domstolsverket 7.5.2025 har lämnat en framställning till justitieministeriet om ändring av lagen om Ålands förvaltningsdomstol och domstolslagen så att det är möjligt att utnämna fler än en ordinarie förvaltningsdomare till Ålands förvaltningsdomstol. Förvaltningsdomstolens arbetssituation och resursbehov förutsätter att en andra ordinarie förvaltningsdomartjänst tillsätts. Denna ändring skulle minska Ålands förvaltningsdomstols sårbarhet och främja en snabbare handläggning av mål och ärenden.

Domstolsverket uppmärksammar i fråga om konsekvensbedömningen att handläggningstiderna vid Ålands förvaltningsdomstol är långa både ur individens rättsskyddsperspektiv och i en riksomfattande jämförelse. Den genomsnittliga handläggningstiden för mål och ärenden som avgjorts av Ålands förvaltningsdomstol 1–6/2026 är 24,6 månader, medan motsvarande handläggningstid vid de övriga förvaltningsdomstolarna är 7,9 månader. Antalet mål och ärenden som är anhängiga vid Ålands förvaltningsdomstol har, med undantag för några år, ökat sedan 2014. På grund av besparingar riktade mot domstolsväsendet finns det risk för att handläggningstiderna kommer att förlängas ytterligare i hela domstolsväsendet.

Domstolsverket stöder de föreslagna preciseringar som gäller den dömande makten i självstyrelselagen och anser att de är viktiga ur ett rättsskyddsperspektiv. I förslaget anges att det finns behov att ändra självstyrelselagens bestämmelser om överklagande så att landskapsregeringens beslut i regel i första instans ska överklagas hos Ålands förvaltningsdomstol. Förvaltningsbeslut som lagtinget underlydande myndigheter fattar skulle på motsvarande sätt kunna överklagas hos Ålands förvaltningsdomstol. Det har således föreslagits att besvärssystemet på

Åland kunde också som huvudregel vara densamma som i riket i ärenden där besluten överklagas hos någon annan besvärsmyndighet än förvaltningsdomstolen. Domstolsverket hänvisar till tidigare utlåtanden från högsta förvaltningsdomstolen och Ålands förvaltningsdomstol i ärendet och stöder liksom dessa denna ändring, eftersom den skulle vara i linje med besvärsordningen i riket och den skulle stärka Ålands förvaltningsdomstols ställning. Domstolsverket betonar att en förutsättning för ändringar som gäller behörig besvärsinstans måste vara att tillräckliga resurser säkerställs. Statistiskt sett skulle ändringen av besvärsordningen i fråga om landskapsregeringens beslut enligt lagförslagets 40 § 1 mom. 1 punkten öka antalet mål och ärenden vid Ålands förvaltningsdomstol med uppskattningsvis cirka 10 besvärsärenden per år (6 % jämfört med år 2025 och 12 % ökning jämfört med år 2024). Antalsmässigt är förändringen liten, men hänsyn måste tas till förvaltningsdomstolens begränsade resurser samt den kumulativa effekten av de föreslagna andra ändringarna i fråga om behörig besvärsinstans.

I lagförslagets 40 § 2 mom. föreslås att det under vissa avgränsade förutsättningar kan föreskrivas att Ålands förvaltningsdomstol utpekas som besvärsinstans. Enligt förslaget kan detta och orsaker utanför reformen senare leda till behovet av att stärka förvaltningsdomstolens resurser med en heltidsanställd förvaltningsdomare. Förslagets statsfinansiella konsekvenser har dock inte kunnat bedömas, eftersom de bestäms av i vilken utsträckning lagtinget måste lagstifta på det sätt som den föreslagna bestämmelsen möjliggör. Domstolsverket anser det viktigt att förvaltningsdomstolens resurser säkras tillräckligt i förväg utan att rättsskyddet för ändringssökandena äventyras. Vid bedömningen av domstolsväsendets anslagsbehov orsakar tillsättningen av en ordinarie förvaltningsdomare en kalkylmässig årsverkeskostnad på 109 000 + 9 000 euro.

Som Domstolsverket har framfört i sina tidigare utlåtanden har justitieministeriet i sitt utlåtande (RP 29/2024) till förvaltningsutskottet konstaterat att förslagets effekter på utvecklingen av antalet mål och ärenden och resursbehov hos förvaltningsdomstolarna bör följas upp och vid behov beaktas för tillräcklig resursfördelning till förvaltningsdomstolarna. Ministeriet har också betonat att förslagets och andra reformers påverkan på arbetsmängderna vid förvaltningsdomstolarna bör granskas även som en helhet. Domstolsverket understryker att Ålands förvaltningsdomstol till sin struktur är en tämligen liten enhet, vilket betonar vikten av den konsekvensbedömning som görs i samband med lagberedningen för att Ålands förvaltningsdomstol ska kunna fungera resultatrikt.

Tuomioistuinviraston lakisääteisenä tehtävänä on huolehtia siitä, että tuomioistuimet (mukaan lukien Ahvenanmaan hallintotuomioistuin) kykenevät käyttämään tuomiovaltaa laadukkaasti ja että tuomioistuinten hallinto on tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti järjestetty. Tuomioistuinvirasto antaa asiassa lausunnon laissa säädettyjen perustehtäviensä mukaisesti ehdotettujen muutosten mahdollisista vaikutuksista tuomioistuinlaitoksen resursseihin.

Hallituksen esityksestä hallintotuomioistuinten kokoonpanoja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi (HE 103/2026 vp) ilmenee, että Tuomioistuinvirasto on 7.5.2025 tehnyt oikeusministeriölle esityksen Ahvenanmaan hallintotuomioistuimesta annetun lain ja tuomioistuinlain muuttamiseksi siten, että Ahvenanmaan hallintotuomioistuimeen olisi mahdollista nimittää useampi kuin yksi vakinainen hallintotuomari. Hallintotuomioistuimen työtilanne ja resurssitarve edellyttäisivät toisenkin vakinaisen hallintotuomarin viran täyttämistä. Muutos

vähentäisi Ahvenanmaan hallintotuomioistuimen haavoittuvuutta sekä edistäisi asioiden joutuisampaa käsittelyä.

Tuomioistuinvirasto kiinnittää vaikutustenarvioinnin osalta huomiota siihen, että Ahvenanmaan hallintotuomioistuimen käsittelyajat ovat niin yksilön oikeusturvan näkökulmasta kuin valtakunnallisesti vertailtuna pitkiä. Hallintotuomioistuimen ratkaistujen asioiden 1–6/2026 keskimääräinen käsittelyaika on 24,6 kuukautta kun vastaava käsittelyaika hallinto-oikeuksissa on 7,9 kuukautta. Hallintotuomioistuimessa vireillä olevien asioiden lukumäärä on muutamaa vuotta lukuun ottamatta kasvanut vuodesta 2014 lähtien. Tuomioistuinlaitokseen kohdistuvien säästöjen vuoksi riskinä on, että käsittelyajat tulevat koko tuomioistuinlaitoksessa entisestään kasvamaan.

Tuomioistuinvirasto kannattaa itsehallintolain tuomiovaltaan ehdotettuja täsmennyksiä ja pitää niitä oikeusturvan kannalta tärkeinä. Ehdotuksessa on toimivaltaisen valitusviranomaisen osalta esitetty, että muutoksenhakua koskevia itsehallintolain säännöksiä on tarpeen muuttaa niin, että maakunnan hallituksen päätöksistä valitetaan pääsääntöisesti ensimmäisenä oikeusasteena Ahvenanmaan hallintotuomioistuimeen. Maakuntapäivien alaisten viranomaisten tekemistä hallintopäätöksistä voisi vastaavasti valittaa Ahvenanmaan hallintotuomioistuimeen. Muutoksenhakujärjestyksen on siten ehdotettu olevan Ahvenanmaan maakunnassa pääsääntöisesti sama kuin muualla valtakunnassa asioissa, joissa päätöksestä valitetaan jollekin muulle muutoksenhakuviranomaiselle kuin hallinto-oikeuteen. Tuomioistuinvirasto viittaa korkeimman hallinto-oikeuden ja Ahvenanmaan hallintotuomioistuimen asiassa aiemmin antamiin lausuntoihin ja näiden tavoin kannattaa muutosta, sillä se olisi linjassa valtakunnan valitustien kanssa ja vahvistaisi Ahvenanmaan hallintotuomioistuimen asemaa. Tuomioistuinvirasto korostaa, että toimivaltaista valitusviranomaista koskevien muutosten edellytyksenä tulee olla riittävien resurssien turvaaminen. Tilastollisesti maakunnan hallituksen päätösten valitustien muuttaminen lakiehdotuksen 40 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaisesti lisäisi Ahvenanmaan hallintotuomioistuimen juttumäärää arviolta noin 10 valitusasialla vuodessa (6 % kasvu vuoteen 2025 ja 12 % kasvu vuoteen 2024). Lukumääräisesti muutos on pieni, mutta huomioon on otettava hallintotuomioistuimen niukat resurssit sekä toimivaltaista valitusviranomaista koskevien ehdotettujen muiden muutosten kumulatiivinen vaikutus.

Lakiehdotuksen 40 §:n 2 momentissa ehdotetaan, että Ahvenanmaan hallintotuomioistuin voidaan tietyin rajoittavin ehdoin määrätä muutoksenhakuelimeksi. Tästä ja uudistuksen ulkopuolisista syistä voi ehdotuksen mukaan myöhemmin aiheutua tarve vahvistaa hallintotuomioistuimen resursseja yhdellä kokopäiväisesti palkatulla hallintotuomarilla. Ehdotuksen valtionaloudellisia vaikutuksia ei kuitenkaan ole voitu arvioida, koska ne määräytyvät sen mukaan, missä määrin maakuntapäivien täytyy säätää lainsäädäntöä ehdotetun säännöksen mahdollistamalla tavalla. Tuomioistuinvirasto pitää tärkeänä, että hallintotuomioistuimen resurssit turvataan riittävän ennakkollisesti muutoksenhakijoiden oikeusturvaa vaarantamatta. Tuomioistuinlaitoksen määrärahatarpeiden arvioinnissa yhden vakituisen hallintotuomarin lisääminen aiheuttaa 109 000 + 9 000 euron laskennallisen HTV-kustannuksen.

Kuten Tuomioistuinvirasto on aiemmissa lausunnoissaan tuonut esiin, oikeusministeriö on lausunnossaan (HE 29/2024) hallintovaliokunnalle todennut, että ehdotuksen vaikutuksia hallintotuomioistuinten juttumäärän ja resurssitarpeen kehitykseen on seurattava ja tarvittaessa otettava huomioon hallintotuomioistuinten riittävä resursointi ja painottanut, että ehdotuksen sekä muiden uudistusten vaikutuksia hallintotuomioistuinten työmäärään tulee tarkastella myös kokonaisuutena. Tuomioistuinvirasto painottaa, että Ahvenanmaan hallintotuomioistuin on

rakenteeltaan varsin pieni yksikkö, mikä seikka korostaa lainvalmistelun yhteydessä tehtävän vaikutustenarvioinnin merkitystä Ahvenanmaan hallintotuomioistuimen tulokseksaalle toiminnalle.

Ahola Raimo
Tuomioistuinvirasto

Halimaa Elina
Tuomioistuinvirasto